

Међународно ратно и хуманитарно право

Проф. др Драган Јовашевић*

После више деценија, југословенска општа и стручна јавност добила је прилику да се подробно, стручно и аргументовано обавести о основним питањима, принципима, појмовима и институтима изузетно значајних грана међународног права, као што су: право оружаних сукоба, међународно ратно право, међународно хуманитарно право и међународно кривично право. Иако је реч о разноврсним гранама права, њихову основу чини везаност за време рата, оружаног сукоба и окупације, односно за заштиту правног положаја различитих категорија учесника у тим збивањима, као што су цивилно становништво (посебно жене и деца), ратни заробљеници, рањеници, болесници, санитарско и верско особље. Многа, и то најзначајнија питања везана за те гране међународног права обрађене су у књизи др Зорана Вучинића.

Иако назив овог уџбеника, како у уводу сам аутор квалификује своје дело, гласи *Међународно ратно и хуманитарно право*, његова тематика је знатно обимнија. Наиме, Вучинић је изложио систематски целокупну материју из области права оружаних сукоба, међународног ратног права, међународног хуманитарног права и основа међународног ратног права. Наравно, и област хашког права, као и женевског права, које су иначе садржане у хашким, односно женевским конвенцијама, саставни су део књиге и садржински су чврсто повезане с осталом материјом.

Целокупна материја, после увода, подељена је на два дела. Први део је мањи по обиму, и обухвата теоријско и практично разматрање три велике области: „Решавање међународних спорова и примена оружане силе у међународном праву“, „Решавање међународних спорова“ и „Примену оружане силе у међународном праву“.

У првом делу углавном је изложена материја веома значајне гране међународног јавног права – право оружаних сукоба. Наиме, у историји људске цивилизације стално је било периода са већим или мањим међународним споровима, који су каткада прерастали у суко-

* Књигу аутора др Зорана Вучинића *Међународно ратно и хуманитарно право* објавио је Војноиздавачки завод 2001. године.

бе између две или више држава. Стога се на међународном плану рано уочила потреба да се поставе, развију, примењују и усаврше разноврсни механизми решавања спорова између држава. Тако за све међународне спорове постоји мирно и принудно решавање, а аутор детаљно и аргументовано разматра обе врсте тих средстава.

Од средстава за мирно решавање спорова између држава др Вучинић разматра следећа средства: непосредне дипломатске преговоре, добре улоге и посредовање, анкетне комисије, поступак пред Организацијом уједињених нација, арбитражу, Међународни суд правде у Хагу и Међународни суд за право мора. Када та средства не могу да дају резултат и да доведу до разрешења спорне ситуације између држава, међународно право предвиђа различите инструменте, односно средства за принудно решавање спорова међу државама. У оквиру тих средстава посебно су разматрани реторзија, репресалија и рат. У вези с ратом, аутор је посебну пажњу посветио анализи појма, карактеристикама, класификацији, узроцима и ограничењима, али и забрани рата као крајње нехуманог средства за решавање међународних спорова.

Треће питање о којем аутор говори у првом делу своје књиге односи се на примену оружане силе у решавању међународних спорова. Примена оружане силе може двојачко да се испољи, и то као правно недозвољена и правно дозвољена примена оружане силе. У оквиру недозвољене примене силе детаљно су разматрани појам, облици, карактеристике и правна природа агресије, као и оружане интервенције, док су у оквиру правно дозвољених средстава разматране самоодбрана и колективна одбрана, којима су легалитет и основа дати управо одговарајућим правним актима Организације уједињених нација.

Други део књиге, под насловом „Међународно ратно право“, знатно је обимнији, богатији по броју карактеристичних теоријских и практичних схватања из домаће и, још више, иностране литературе. Иако је реч о грани јавног и међународног права која има суштински значај за сваку државу, иако је то право старо неколико векова, ипак су ту област још увек недовољно проучавали југословенски аутори из правних, политичких, хуманистичких, безбедносних и војних наука. Зато се овај уџбеник јавља у право време не само због обухваћене проблематике и коришћене литературе већ и због оригиналних схватања аутора. Тај део, заправо, чини излагање о посебној врсти међународног јавног права – међународном ратном праву, које обухвата и међународно хуманитарно, а та права регулишу, правно уређују и санкционишу положај, правни статус и заштиту појединих категорија лица, као што су цивилно становништво, посебно деца и жене, ратни заробљеници, рањеници, болесници, санитетско и верско особље.

Као што је обичај у уџбеничкој литератури, др Вучинић своје излагање започиње општим питањима везаним за међународно ратно право. У оквиру те главе размотрени су појам и карактер, односно

правна природа те гране права (као део међународног права у општем смислу и као систем правила), субјекти међународног права, извори тог права (у 19. веку, између два светска рата и после Другог светског рата), обавезујућа снага ратног права и, посебно значајно и у пракси спорно, питање принципа војне потребе.

У другој глави се говори о почетку и завршетку рата. Та два временска периода имају велики значај јер се на основу њиховог правилног и потпуног одређивања може одредити и питање када почиње а када престаје примена међународног ратног права. Везано за почетак рата, аутор је посебну пажњу посветио питањима објаве рата и ратном стању, односно када је реч о завршетку рата говори се о мировним уговорима (билатералним или мултилатералним), једностраном формалном акту и заједничкој декларацији. За време трајања рата многа су права и, још више, обавезе предвиђене међународним актима за оружане снаге зараћених земаља. Стога је знатну пажњу аутор морао да посвети питањима везаним за појмове и институте везане за зараћене снаге, као што су карактеристике оружаных снага и припадника тих снага, и правном статусу појединих учесника у оружаном сукобу на страни зараћених страна (шпијуни, страни држављани и страни плаћеници – пси рата).

Аутор је у наредним излагањима обрадио питања везана за подручје ратних операција и правила о средствима и начинима за вођење рата (посебно је узео у обзир оружје за масовно уништавање), као и значајна питања везана за ограничење и забрану у вези с ратовањем. Наравно, нема рата и оружаног сукоба а да се у правилима о њиховом започињању и вођењу не предвиђају одређена пажња и уређивање правног положаја одређених категорија лица и њихова заштита. Аутор, стога, разматра питања везана за лица која су заштићена у оружаном сукобима, а то су цивилно становништво, рањеници, болесници, ратни заробљеници, интернирана лица, цивилна заштита, новинари, верско и санитетско особље, и лица која према женевским конвенцијама не уживају заштиту. То су категорије које за време ратних сукоба уживају посебну врсту правне заштите, а аутор је указао на специфичан положај и потребу појачане правне заштите тих категорија лица, посебно деце, жена и неких категорија лица.

Правила поморског ратовања – њихов појам, карактеристике, развој и остале специфичности у односу на сувоземно ратовање аутор разматра у следећој глави и на специфичан начин наглашава питања везана за средства и начине ратовања, као што су употреба подморница, подморских мина и торпеда, право заплене ствари, контрабанда и поморска блокада. Затим следи излагање о правилима ваздушног ратовања и о ратној окупацији.

Односи између страна у сукобу и правила о неутралности заузимају посебно место у књизи. При разматрању тих питања др Вучинић

је навео бројна питања везана за институт парламентарара и појам, права и обавезе неутралних држава на копну, мору и у ваздушном простору. За разлику од рата и оружаног сукоба између две или више држава, међународно право у одређеним случајевима и под одређеним условима примењује се и у ситуацији унутрашњег оружаног сукоба.

У свим досадашњим излагањима из области међународног ратног права говори се о правилима за поједине учеснике у тим ситуацијама. Но, у случају кршења тих правила о започињању, вођењу и окончању ратних сукоба међународно право предвиђа за поједине субјекте и правила о одговорности. Стога су првенствено разматрани појам, врста, основа, правна природа и карактеристике одговорности за те повреде. Та одговорност може да се разликује од политичке, правне, моралне и материјалне одговорности. Питање одговорности за повреде међународног права аутор разматра са два аспекта: одговорности државе и одговорности појединца. Последњих година у стручној и општој јавности посебно се поставља питање о кривичној одговорности за повреду правила међународног права. То је субјективна одговорност, пре свега, највиших политичких и војних руководилаца. Питање је сада посебно актуелизовано због рада Међународног трибунала за суђење лицима одговорним за почињене ратне злочине на тлу СФРЈ почев од 1991. године, са седиштем у Хагу. И коначно, вишедценијски напори међународне заједнице да се успостави један стални међународни судски орган који би водио поступак за утврђивање одговорности за повреде међународног ратног права уродили су плодом јула 1998, када је на Дипломатској конференцији у Риму усвојен Статус Сталног међународног кривичног суда, са седиштем, такође, у Хагу.

Као извори за писање књиге наведено је више од 138 различитих књига, монографија и научних и стручних чланака из домаће и иностране литературе. Аутор је тако успео да на једном месту систематизовано и комплексно наведе целокупну материју везану за ту изузетно значајну област у оквиру међународног јавног права – међународно ратно и хуманитарно право. На тај начин је на једном месту заокружена проблематика те веома значајне гране права које, између осталог, у први план ставља заштиту основних слобода и права човека и грађанина, или оно што се популарно назива људским правима, која спадају у природна, универзална, фундаментална човекова права неотуђива од његове личности.

Материја у овом уџбенику обрађена је на начин приступан широком кругу читалаца. Само у неким поглављима излагање аутора прелази уџбенички приступ – када коментарише одређена питања, проблеме и институте те гране права. Значајан простор, при томе, др Вучинић је посветио и питањима која, истина, нису тесно повезана са том области права али се са њом непосредно додирују.

У зналачком посматрању материје међународног ратног и хуманитарног права аутор је вешто користио сву расположиву домаћу и инострану правну литературу, као и изворна међународна правна акта, првенствено ОУН, трудећи се да на систематичан, теоријски и практично употребљив начин интерпретира предмет свога проучавања. При томе је узимао у обзир међународноправну ситуацију наше земље као новопримљеног члана Уједињених нација. Уџбеник под називом *Међународно ратно и хуманитарно право* писан је једноставним стручним правничким језиком, лаким и допадљивим стилем, што га чини изузетно погодним за разумевање те материје, што је посебно значајно, будући да је то једини уџбеник у вези с том актуелном проблематиком.

Књига је намењена постојећем и будућем кадру одбране и безбедности земље, пре свега активним припадницима војске и полиције, затим ученицима и студентима основних и последипломских студија на војним школама и академијама, институцијама полицијског образовања и студентима правних факултета и Факултета цивилне одбране. Но, уџбеник ће задовољити и знатижељу свих осталих који су заинтересовани за наведене области међународног права.